

Etnolingvistinis gyvybingumas mokinių santykio su kalba aspektais

NIDA PODERIENĖ, SONATA VAIČIAKAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius

El. paštas: nida.poderiene@lki.lt; sonat32@gmail.com

Straipsnyje tiriamas mokinių etnolingvistinis gyvybingumas lietuvių kalbos vartojimo, mokėjimo ir kalbos vertinimo aspektais. Darbe remiamasi 2018–2019 m. atliktu mokinių kalbos ir nuostatų dėl lietuvių kalbos tyrimu lietuvių mokomąja kalba mokyklose.

Raktažodžiai: etninė tapatybė, etnolingvistinis gyvybingumas, lietuvių kalba, kalbinės nuostatos, mokinių kalba

IVADAS. KALBA IR ETNOLINGVISTINIS GYVYBINGUMAS

Šio straipsnio tikslas – ištirti lietuvių mokomąja kalba mokyklų mokinių etnolingvistinį gyvybingumą lietuvių kalbos vartojimo, mokėjimo ir kalbos vertinimo aspektais. Tyrimu siekiama įvertinti etnolingvistinio gyvybingumo rodiklius: 1) kalbos vartojimą ir dominavimą, 2) kalbos mokėjimą ir motyvaciją mokytis, 3) požiūrį į lietuvių kalbą, 4) kalbos kūrybines galias. Skirtingų amžiaus grupių mokinių etnolingvistinis gyvybingumas analizuojamas remiantis 2018–2019 m. atliktu kitų kalbų poveikio mokinių lietuvių kalbai empiriniu tyrimu (1).

Tyrimo objektas – lietuvių mokomąja kalba mokyklose besimokančių vaikų ir paauglių etnolingvistinis gyvybingumas. Tiriamaoji medžiaga – 2018–2019 m. anketavimo metodu užpildyti mokinių klausimynai.

Tyrimo aktualumas grindžiamas tuo, kad Lietuvoje iki šiol etnolingvistinis gyvybingumas, kaip lietuvių kalbinės bendruomenės etninis gyvybingumas, nebuvo tirtas. Rasta tik pavienių tyrimų, skirtų tarmės gyvybingumui tirti [3]. Straipsnyje pirmą kartą nuosekliai ir sistemiškai santykio su kalba aspektais tiriamas mokinių grupės etnolingvistinis gyvybingumas, leidžiantis prognozuoti lietuvių, kaip etninės bendruomenės, tvarumo ir tęstinumo perspektyvas.

Kalbos gyvybingumo tyrimais plačiai remiamasi analizuojant bendruomenės etnolingvistinį gyvybingumą. Gyvybingumo koncepcija į mokslinius tyrimus buvo įtraukta 8-ojo dešimtmečio pabaigoje, siekiant užčiuopti kalbinius ir psichologinius procesus, kuriais aiškintinas etninių bendruomenių elgesys. Etnolingvistinis gyvybingumas apibrėžiamas remiantis anglų mokslininko Howardo Gileso ir kt. [9, 308] etnolingvistinio gyvybingumo

(1) Tyrimas vykdytas 2018–2020 m. įgyvendinant Lietuvių kalbos instituto projektą „Kitų kalbų poveikis mokinių kalbai ir savimonei: situacija, tendencijos ir galimybės“. Projektą finansuoja Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

samprata: etnolingvistinis gyvybingumas – tai, „kas įgalina grupę elgtis kaip savitą ir aktyvų kolektyvinį subjektą tarpgruopinėse situacijose“. H. Gilesas vienas pirmųjų išskyrė kalbinės bendruomenės gyvybingumo parametrus, kitaip tariant, kalbos gyvybingumas tiriamas kaip etnolingvistikos dalykas. Jis pateikia kalbinės bendruomenės gyvybingumo taksonomiją [9, 308–312], sudarytą iš trijų dalių: 1) statuso; 2) demografinių kintamųjų ir 3) institucinės paramos. Etninio gyvybingumo koncepcijoje statusas apima ekonominę, socialinę, socioistorinę ir kalbinę etnolingvistinės grupės būklę bendruomenėje ar už jos ribų. Demografiniai kintamieji susiję su etnolingvistinės grupės narių skaičiumi ir pasiskirstymo modeliais tam tikroje teritorijoje. Demografiniai kintamieji taip pat apima gimstamumą, mišrių santuokų rodiklius, imigracijos bei emigracijos modelius. Institucinės paramos veiksnys rodo, kokiu mastu etnolingvistinė grupė gauna oficialią ir neoficialią paramą įvairiose institucijose: žiniasklaidoje, švietime, valstybinėse institucijose, pramonėje, religijoje, kultūroje ir politikoje. Etnolingvistinio gyvybingumo teorija išplėtotą atsižvelgiant į šių trijų kintamųjų – statuso, demografinės situacijos ir institucinės paramos – veiksnius, kurie formuoja bendruomenės kalbinę energiją ir išgyvenamumą. Etnolingvistinės grupės stiprumas ir silpnumas pagal kiekvieną iš šių veiksnių vertinamas pagal tokią klasifikaciją: turinčios *mažą, vidutinį ar didelį* gyvybingumą [9]. Mažo gyvybingumo etnolingvistinės grupės dažniausiai palaipsniui perima kitą kalbą ir nustoja egzistuoti kaip savitas etnis subjektas, o didelio gyvybingumo grupės išlaiko savo kalbą ir savitus kultūros bruožus daugiakalbėje aplinkoje [dar plg. 7].

Benjaminas K. Smithas, Martinas Ehalas ir H. Gilesas [18], remdamiesi tyrimais, daro išvadą, kad kuo daugiau gyvybingumo etnolingvistinė bendruomenė suvokia turinti, tuo didesnė tikimybė, kad ji klestės tarp kitų kalbinių bendruomenių. Remiantis etnolingvistinio gyvybingumo teorijos principais, atlikti tyrimai, kokiais būdais išreiškiamas objektyvus ir subjektyvus etnolingvistinės grupės gyvybingumas. Mokslininkai pažymi, kad objektyvus etnolingvistinis gyvybingumas vertinamas tokiais veiksniais kaip socialinis statusas, demografinė situacija, institucinė parama, parodančiais etnolingvistinės grupės stiprumą, palyginti su kitomis grupėmis. Subjektyvus gyvybingumas atskleidžia, kaip etnolingvistinė grupė suvokia ir vertina savo etnolingvistinį gyvybingumą tais pačiais aspektais. Yra sukurta nemažai subjektyvaus gyvybingumo vertinimo instrumentų. Vienas iš jų – mokslininkų Richardo Y. Bourhiso, H. Gileso ir Dorreno Rosenthalio [5] subjektyvaus etnolingvistinio gyvybingumo klausimynas (SEVQ), kuriuo remiantis analizuojama, kaip bendruomenės nariai suvokia save, kaip bendruomenės narius, koks jų požiūris į savo bendruomenę pagal etnolingvistinio gyvybingumo aspektus.

Subjektyvaus etnolingvistinio gyvybingumo įtaką bendruomenės etnolingvistiniam gyvybingumui pažymi ir Hong Kongo mokslininkai Sik Hung Ng ir Fei Deng [15]. Jie atkreipia dėmesį, kad tarpasmeniniam ir grupių kalbiniam elgesiui daro įtaką ne tiek objektyvios demografinės, institucinės, kultūrinės stiprybės, o suvoktas kalbos gyvybingumas. Kaip pavyzdžius mokslininkai pateikia „kalbinį kraštovaizdį“ – kalbų, kuriomis pateikti viešieji ir komerciniai ženklai, matomumas atlieka svarbias informacines ir simbolines funkcijas kaip šių kalbų gyvybingumo ženklai, o tai savo ruožtu daro įtaką kalbų vartojimui. Jungtinės Karalystės mokslininkas Colinas Bakeris [2, 9] pažymi, kad bendruomenės nuostatos dėl kalbos turi didelį poveikį kalbos gyvenimui – kalbos atgaivinimui, išsaugojimui, nykimui ar mirčiai.

Mokslininkai Marcas L. Johnsonas, Paule Doucet [13] teigia, kad gyvybingumas yra bendruomenės gyvenimą charakterizuojanti ypatybė, kurią galima vertinti kaip būseną

arba kaip vystymosi procesą. Apžvelgdami mokslo darbuose pristatomus bendruomenės gyvybingumo aspektus, M. L. Johnsonas ir P. Doucet [13, 44–47] pateikia Kanados mokslininkės Anne Gilbert bendruomenės gyvybingumo koncepciją, kurią sudaro trys gyvybingumo sritys: 1) demografinis gyvybingumas, 2) ekonominis gyvybingumas, 3) kalbinis gyvybingumas. Mokslininkė atkreipia dėmesį, kad, vertinant bendruomenės gyvybingumą, pirmenybė teikiama kalbiniam gyvybingumui. Pasak mokslininkės, labai žemas kalbinis gyvybingumas panaikina kitų gyvybingumo veiksnių (demografinio arba ekonominio) poveikį, netgi jeigu jie yra palankūs. Kalbinis gyvybingumas garantuoja bendruomenės gyvybingumą, net jei kiti veiksniai yra silpni ar jų nėra.

Malaizijos tyrėjai How Soo Ying, Ain Nadzimah Abdullah ir Helen Tan [12] išskiria tokius svarbiausius kalbinio gyvybingumo rodiklius: 1) kalbos pirmenybę, b) kalbos dominavimą, c) kalbos vartojimą, d) kalbos pasirinkimą, e) požiūrį į kalbą ir motyvaciją mokytis ir f) kalbos mokėjimą. Mokslininkų grupė atkreipia dėmesį, kad socialinė, ekonominė aplinka ir kalbos politika turi didelę įtaką kalbos gyvybingumui. Aptartus gyvybingumo kriterijus išskiria ir kiti tyrėjai [17], papildydami kalbinio gyvybingumo rodiklius tokiais aspektais kaip namuose vartojama kalba, kalbos ugdymo turinio dalykai. Mokslininkė Noėmi Fazakas [8], remdamasi tyrimais, pažymi, kad etnolingvistiniam gyvybingumui ypač daug įtakos turi pozityvios nuostatos dėl gimtosios kalbos išteklių įvairovės, jos variantiškumo. Mokslininkė teigia, kad požiūris į savo gimtosios kalbos įvairovę gali būti vienas iš tinkamų etnolingvistinio gyvybingumo vertinimo instrumentų.

Vertinant etninės bendruomenės kalbinę situaciją galima numatyti jos gyvybingumo perspektyvą. Kaip teigia mokslininkas Markas E. Karanas [14], kalbos kaita vyksta tuomet, kai bendruomenė vis labiau ima vartoti tam tikrą kalbą kitos kalbos atžvilgiu. Norint prognozuoti etnolingvistinį gyvybingumą, ypač svarbu suprasti motyvus, kuriais grindžiamas kalbos pasirinkimas, veiksniai, kurie turi įtakos kalbos kaitai. Kalbos vartojimas, kalbos vartojimo motyvacija, požiūris į kalbą, socialiniai kalbos vartojimo modeliai yra svarbiausi duomenys, būtini siekiant prognozuoti etninės bendruomenės etnolingvistinį gyvybingumą.

TYRIMŲ APŽVALGA

Tilburgo universiteto mokslininkai Kutlay Yagmuras ir Sjaakas Kroonas [11], pasinaudoję H. Gileso ir D. Edwardso sudaryta etnolingvistinės bendruomenės gyvybingumo taksonomija, tyrė Altajaus kazachų etnolingvistinį gyvybingumą. Tyrimo išvados rodo, kad Altajaus ir Kazachstano kaip ilgalaikio rusifikacijos proceso pasekmė tapo nykstanti Altajaus kalba. Etnolingvistinio gyvybingumo tyrimas patvirtino silpną kazachų kaip kalbinės bendruomenės gyvybingumą, tačiau Altajaus krašto respondentų atsakymai rodo didesnę Altajaus grupės gyvybingumą, nepaisant rusų kalbos dominavimo, ir atveria galimybes kalbai plėtotis. Remdamasis H. Gileso sudaryta kalbinės bendruomenės gyvybingumo taksonomija, arabų kalbos gyvybingumą tarp Izraelio palestiniečių tyrė Muhammadas Amara [1]. Izraelio visuomenėje, tiek tarp žydų, tiek tarp palestiniečių, jaučiamas didelis spaudimas viešajame gyvenime vartoti hebrajų kalbą. Palestinos gyventojai, kaip rodo atliktas tyrimas (žr. ten pat), arabų kalba išlaikė aukštą savo gyvybingumą. Tai labiausiai lėmė švietimo politika – buvo leista Palestinos mokyklose mokytis arabų kalbos. Tai padėjo išlaikyti arabų kalbą kaip mokymo kalbą ir išsaugoti palestiniečiams tautinį identitetą. Sanaa Bichani [4] tyrė įvairių amžiaus respondentų (mokinių,

mokytojų, tėvų) arabų kalbos mokėjimą, požiūrį į jos mokymąsi ir kalbos tapatumą tarp migrantų Jungtinėje Karalystėje. Tyrimas atskleidė, kad anglų kalba dominuoja tarp mokinių, kai jie bendrauja tarpusavyje, tačiau, kai mokiniai bendrauja su suaugusiaisiais, pramaišiu vartoja dominuojančią, anglų, ir savo gimtąją, arabų, kalbas. Anglų kalbos įtaką gimtajai estų kalbai šios šalies mokiniams tyrė Džozefas Soler-Karbonellis [19]. Tyrimas atskleidė, kad, nepaisant to, kad respondentų gimtąją kalbą veikia globalizacija ir kalbų politika, estų jaunimas jaučia stiprų emocinį ryšį su savo kalba kaip tapatybės dalimi, o anglų kalba pasirenkama ir vartojama pragmatiškai. Jaunų estų nuostatas tyrė Martinas Ehalas ir Katrin Niglas [6] pažymi didėjančią anglų kalbos įtaką jaunimo kalbai. Jų tyrimai rodo, kad jauni estai anglų kalbą laiko turinčią didesnę prestižą nei estų kalba. Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad jaunoji karta jaučia *padalijimą tarp proto ir jausmų*. Protas skatina vertinti anglų kalbą, jausmai – estų. Iš estų kalbos ypatybių jaunieji respondentai išskiria, kad ji gražiai skamba ir kad jie moka sunkią mažos šalies kalbą. Be to, kaip rodo tarptautinis tyrimas [10], iš visų trijų Baltijos šalių estai labiausiai didžiuojasi savo tautybe ir jaučia tautinį tapatumą.

TYRIMO METODOLOGIJA

Mokinių etnolingvistinis gyvybingumas kalbos vartojimo, mokėjimo ir kalbos vertinimo aspektais analizuojamas remiantis lietuvių mokomąja kalba mokyklose 2018-2019 mokslo metais atliktu empiriniu tyrimu. Norint užtikrinti duomenų patikimumą tyrimas buvo vykdomas šešių savivaldybių: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Druskininkų mokyklose. Medžiaga rinkta anketavimo metodu – buvo apklausta 534 trečių–aštuntų klasių respondentai. Šiame straipsnyje analizuojami 104 trečios, 41 ketvirtos, 127 penktos, 69 šeštos, 66 septintos ir 127 aštuntos klasių mokinių klausimynų duomenys. Skirtingų koncentrų respondentų atsakymai leidžia įvertinti ir palyginti, kaip keičiasi skirtingo amžiaus mokinių kalbos vartojimo, dominavimo ir pasirinkimo motyvai, požiūris į lietuvių kalbą ir jos kūrybines galias, motyvacijos vartoti kalbą ir jos mokyti aspektai.

Anonimiškai pildomame klausimyne respondentų buvo prašoma nurodyti: 1) bendrą informaciją apie save (amžių, lytį, vietovę, tėvų išsilavinimą, pažymėti, jei yra gyvenęs ilgiau nei metus užsienyje); 2) kalbinę aplinką (namuose vartojamą kalbą ar kalbas, kuria kalba paprastai skaito, žiūri filmus, naršo internete); 3) mokymosi pasiekimus (lietuvių kalbos, matematikos, užsienio kalbos, gamtos mokslų) ir savo savijautos vertinimą. Taip pat buvo pateikti 28 vertinamojo tipo teiginiai, susiję su lietuvių kalbos ir kitų kalbų vartojimu, kalbos pasirinkimu ir dominavimu, požiūriu į kalbą, mokymosi ir kalbos vartojimo motyvacijos aspektus. Prašyta kiekvieną teiginį įvertinti pažymint vieną iš trijų variantų: 1) *Nesutinku*; 2) *Nei sutinku, nei nesutinku*; 3) *Sutinku*.

Šiame straipsnyje analizuojant mokinių kalbos gyvybingumo rodiklius naudoti tokie tyrimo duomenys: 1) *Mums įdomu, kaip Tu jauteisi per paskutines dvi savaites: a) jaučiausi patenkintas savo gyvenimu, b) jaučiausi patenkintas savimi ir c) man buvo gera mokykloje. Pažymėk tinkamiausią atsakymą (visą laiką; beveik visą laiką; daugiau nei pusę laiko; mažiau nei pusę laiko; kartais; niekada)*; 2) *Pažymėk, kaip Tau sekasi mokykloje mokyti lietuvių kalbos. Apibrauk, kokius vertinimus dažniausiai gauni (blogai – koduojama 1; vidutiniškai – koduojama 2; gerai – koduojama 3; labai gerai – koduojama 4)*; 3) prašoma pažymėti, mokinio nuomone, tinkamą teiginio apie lietuvių kalbą vertinimą (1) *Nesutinku*; 2) *Nei sutinku, nei nesutinku*; 3) *Sutinku*): *Manau, kad reikėtų kurti*

daugiau naujų lietuvių kalbos žodžių (PLK 3); Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad kiti suprastų (PLK 4); Mano draugai, kalbėdami lietuviškai, vartoja daug užsienio kalbos žodžių (PLK 5); Mėgstu skaityti knygas (PLK 6); Į savo kalbą įterpiu ir kitų kalbų žodžių (PLK 8); Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad išlaikytume lietuviškumą (PLK 9); Lietuvių kalba yra sunki, man sunku gerai kalbėti ir rašyti (PLK 11); Aš didžiuojuosi lietuvių kalba, nes ji yra mano kalba (PLK 13); Tai, ką galvoju ir jaučiu, geriausiai galiu pasakyti tik lietuvių kalba (PLK 16); Lietuvių kalba yra pasenusi kalba (PLK 18); Daugiausia nelietuviškų žodžių mano kalboje atsiranda iš filmų (PLK 23) ir Lietuvių kalba man nepatinka (PLK 25).

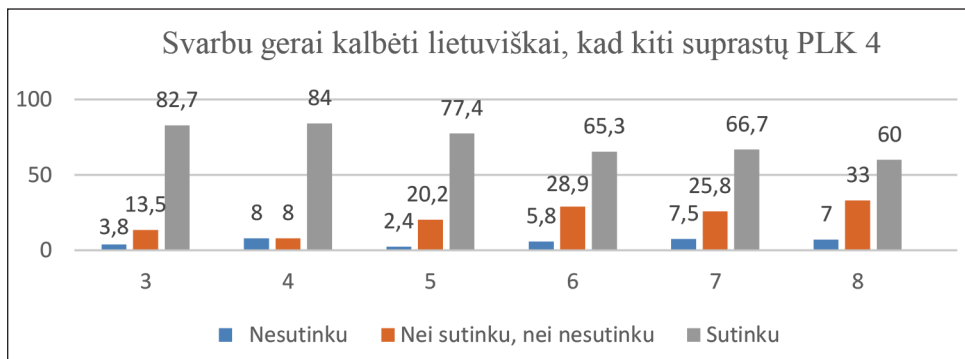
Tyrimas grindžiamas kokybine analize, duomenims lyginti naudojamas lyginamasis metodas, tyrimo rezultatų tendencijos, koreliacijos ir sąsajos įvertinamos kiekybiniu metodu – skaičiuojamas Pirsono (Pearson) kriterijus (2). Darbas yra sinchroninis, analitinis aprašomasis.

TYRIMO REZULTATAI

Mokinių santykio su lietuvių kalba aspektams, atskleidžiantiems etnolingvistinį gyvybingumą, ištirti remiamasi, kaip jau minėta, anketavimo metodu surinkta tyrimo medžiaga. Etnolingvistinis mokinių grupės gyvybingumas šiame straipsnyje aptariamas: a) kalbos vartojimo ir dominavimo, b) kalbos mokėjimo, c) požiūrio į lietuvių kalbą ir d) kalbos kūrybinių galių aspektais. Visais šiais atvejais labai svarbus ir motyvacijos kriterijus.

KALBOS VARTOJIMAS IR DOMINAVIMAS

Kalbos vartojimas ir dominavimas – vienas iš svarbiausių rodiklių, rodančių mokinių grupės etnolingvistinį gyvybingumą. Jam įvertinti tyrimo metu respondentų prašyta įvertinti tokius klausimyno teiginius: 1) *Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad kiti suprastų*; 2) *Mano draugai, kalbėdami lietuviškai, vartoja daug užsienio kalbos žodžių*; 3) *Į savo kalbą įterpiu ir kitų kalbos žodžių*; 4) *Daugiausia nelietuviškų žodžių mano kalboje atsiranda iš filmų*. Neabejotina, kad kalbos vartojimas ir dominavimas susijęs su asmens motyvacija vartoti kalbą. Kalbos vartojimo ir motyvacijos koreliaciją atskleidžia pirmojo teiginio respondentų atsakymai (1 diagrama).

1 diagrama. Kalbos vartojimo ir motyvacijos koreliacija (proc.)

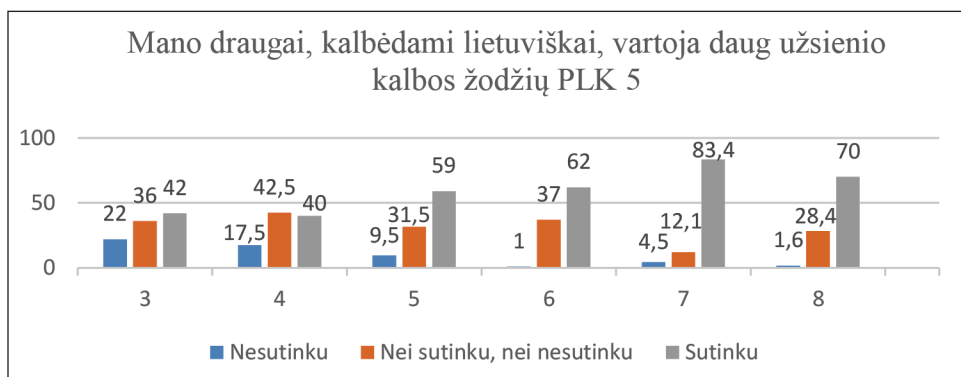
(2) Tyrimo duomenis IBM SPSS statistics 21 programa apdorėjo Monika Skėrytė.

Kaip matyti iš diagramos, didžioji dalis respondentų pripažįsta, kad būtina gerai kalbėti lietuviškai, jog kiti suprastų (72 proc. visų respondentų). Didžiausias skaičius tokių mokinių, pritariančių analizuojamam teiginiui, mokosi trečioje ir ketvirtoje klasėse (atitinkamai 82,7 proc. ir 87 proc.). Gimnazijos klasėse tokių mokinių skaičius mažėja ir rodo aiškią tendenciją, kad kuo vyresni mokiniai, tuo jų motyvacija kalbėti gerai lietuviškai, jog kiti suprastų, mažėja. Kaip jau minėta straipsnio pradžioje, kalbos gyvybingumo rodikliai – kalbos vartojimas ir dominavimas, taip pat motyvacija mokytis tiesiogiai koreliuoja su socialine aplinka ir kalbos politikos formavimu. Vadinas, norint stiprinti mokinių kalbos vartojimą ir dominavimą, būtina iš naujo įvertinti švietimo politikos prioritetus, daugiau dėmesio skirti lietuvių kalbos svarbai ugdymo procese [dar plg. 16].

Mokinių kalbos vartojimui ir dominavimui, be jokios abejonės, įtaką daro užsienio kalbų poveikis, ypač aktualu tampa anglų kalbos veržimasis į jaunosios kartos kalbą. Kaip rodo ankstesni tyrimai [20], anglų kalbos besimokančių mokinių procentinė dalis Lietuvos mokyklose lenkia Europos Sąjungos vidurkį. Net 91,5 % vyresnių klasių mokinių mano, kad geros anglų kalbos žinios visada arba dažniausiai turi įtakos geresniam darbui gauti. Be to, 68,9 % apklaustųjų ateityje norėtų dirbti arba studijuoti užsienyje. Vadinas, mokinių anglų kalbos mokymosi motyvacija sietina su būsimumis studijomis ir karjera.

Kiek mokiniai į savo kalbą įterpia užsienio kalbos (tyrimo metu paaiškėjo, kad anglų kalbos) žodžių, atskleidžia 2 diagrama. (Panašūs respondentų atsakymai ir vertinant teiginį – *Į savo kalbą įterpiu ir kitų kalbos žodžius*, todėl atskirai nebus aptariami.)

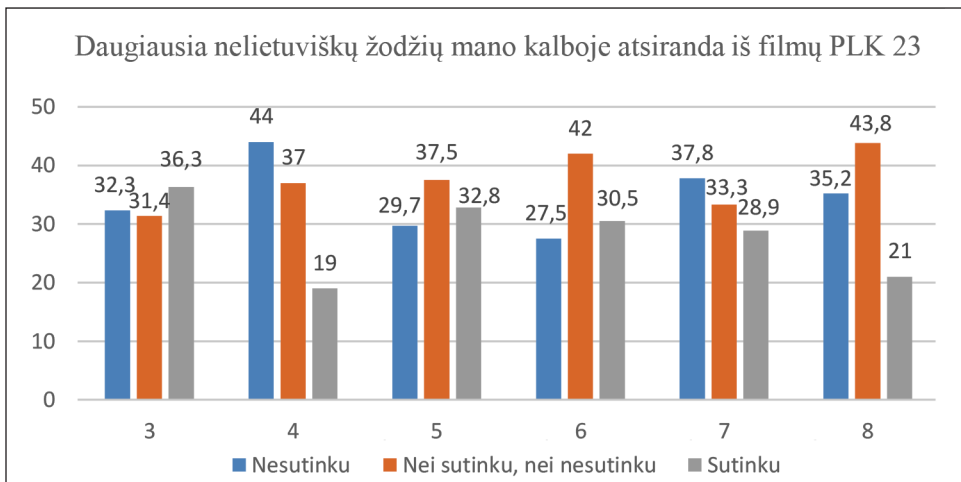
Diagramos duomenys rodo, kad pradinukai mažiausiai į lietuvių kalbą įterpia užsienio kalbos žodžių (atitinkamai 42 proc. trečiųjų ir 40 proc. ketvirtųjų). Aukštesnėse klasėse mokinių, pritariančių analizuojamam teiginiui, skaičius auga. Tai rodo, kad su amžiumi mokiniai vis daugiau savo gimtojoje kalboje įterpia užsienio kalbos žodžių. Kaip rodo tyrimo rezultatai, šiuo atveju piką pasiekia septintokai – šioje klasėje didžiausias skaičius respondentų (83,4 proc.), sutinkančių su teiginiu, kad kalbėdami lietuviškai vartoja daug užsienio kalbos žodžių. Aštuntose klasėse respondentų, pritariančių šiam teiginiui, yra daugiau kaip du trečdaliai (70 proc.). Ankstesni šio straipsnio autorių tyrimai [16] rodo, kad kuo mokiniai vyresni, tuo didesnė jų dalis internete naršo anglų kalba, o

2 diagrama. Mokinių kalboje vartojami užsienio kalbos žodžiai (proc.)

aštuntoje klasėje ženkliai išauga skaičius respondentų, kurie virtualioje aplinkoje ir skaito anglų kalba. Tyrimo duomenys rodė aiškią tendenciją – kuo vyresni mokiniai, tuo labiau jų internetinėje erdvėje, informaciniame lauke, ima dominuoti anglų kalba, kuri daro didelę įtaką mokinių kalbos vartojimui ir dominavimui. Šio tyrimo metu įdomu buvo sužinoti mokinių nuomonę, kiek jų kalboje atsiranda užsienio kalbos žodžių iš filmų. Filmų žiūrėjimas, kaip viena mokinių laisvalaikio praleidimo formų, pasirodo, turi įtakos respondentų kalbos vartosenai (žr. 3 diagramą). Remiantis diagramos duomenimis, galima teigti, kad maždaug trečdalis respondentų nepriklausomai nuo amžiaus (28,2 proc.) sutinka su teiginiu, kad filmų žiūrėjimas yra būtent tas šaltinis nelietuviškiems žodžiams jų kalboje atsirasti. Tiesa, atkreiptinas dėmesys, kad aštuntoje klasėje tokių respondentų sumažėja iki penktadalio (21 proc.).

Tikėtina, kad vyresnėse klasėse didesnę kitų kalbų įtaką mokinių lietuvių kalbai daro ne filmai, o naršymas internete ir socialiniai tinklai. Taigi apibendrinant kalbos vartojimo ir dominavimo kaip vieno mokinių grupės etnolingvistinio gyvybingumo rodiklio tyrimo rezultatus galima teigti, kad kuo vyresni mokiniai, tuo jų motyvacija kalbėti gerai lietuviškai, jog kiti suprastų, mažėja. Be to, paaiškėjo, kad su amžiumi mokiniai vis daugiau savo gimtojoje kalboje įterpia užsienio kalbos žodžių.

3 diagrama. Daugiausia nelietuviškų žodžių mokinių kalboje atsiranda iš filmų (proc.)

KALBOS MOKĖJIMAS

Respondentų kalbos mokėjimui įvertinti buvo paprašyta jų nurodyti lietuvių kalbos vertinimus: *Pažymėk, kaip Tau sekasi mokykloje mokytis lietuvių kalbos. Apibrauk, kokius vertinimus dažniausiai gauni (blogai – koduojama 1; vidutiniškai – koduojama 2; gerai – koduojama 3; labai gerai – koduojama 4)*. Mokinių lietuvių kalbos žinių vertinimo medianos pateiktos lentelėje.

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, geriausiai lietuvių kalbos mokyti sekasi ketvirtokams – jų vertinimo mediana yra 3,24 (perkopia vertinimą *gerai*). Prie vertinimo *gerai* priartėja trečiokai – jų vertinimo mediana 2,98. Penktokų manymu, jie taip pat savo

Lentelė. Mokinių lietuvių kalbos vertinimo medianos

Klasė	Mokinių skaičius	Vidurkis	Std. nuokrypis
3	98	2,98	,919
4	41	3,24	,799
5	126	2,99	,754
6	68	2,71	,935
7	65	2,71	,861
8	126	2,76	,880

gebėjimus mokytis lietuvių kalbos vertina *gerai* – mediana 2,99. Šeštokų ir septintokų lietuvių kalbos vertinimo mediana 2,71 – tai rodo, kad vyresnėse klasėse mokiniams lietuvių kalbos mokytis tampa sunkiau. Atkreiptinas dėmesys, kad aštuntokų lietuvių kalbos vertinimas šiek tiek aukštesnis – jų vertinimo mediana 2,76. Pastebėtina, kad respondentų pažymėti lietuvių kalbos įvertinimai yra panašūs, kaip ir matematikos, o gamtos mokslų ir užsienio kalbos (paprastai anglų kalbos) – aukštesni: respondentų vertinimo medianos atitinkamai yra 3,3 ir 3,28. Apibendrinant galima teigti, kad kuo aukštesnė klasė, tuo didesnė respondentų dalis nurodo žemesnius lietuvių kalbos mokymosi pasiekimų vertinimus, t. y. kalbos mokymosi įvertinimų mediana žemėja.

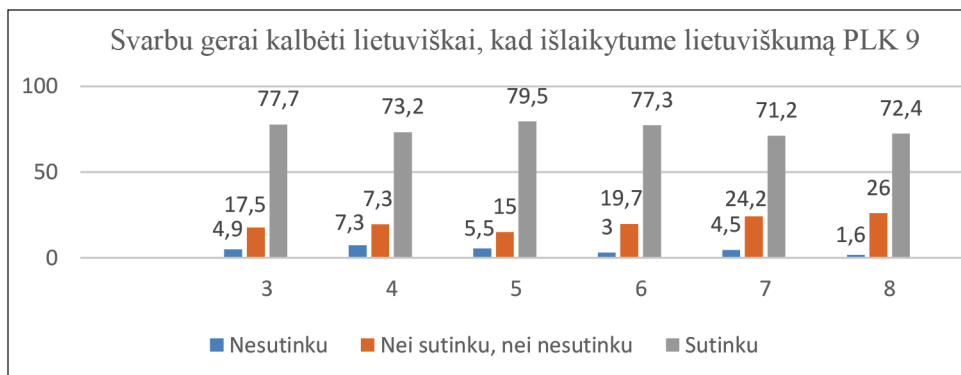
Tyrimo metu buvo vertinama, ar mokinių savijauta (*Jaučiuosi patenkintas savimi*) ir jų lietuvių kalbos pasiekimai koreliuoja tarpusavyje – koreliacijai įvertinti apskaičiuotas Pirsono (Pearson) kriterijus. Statistiniai duomenys (Pirsono kriterijaus reikšmė ,109^{*}) rodo, kad abu teiginiai tiesiogiai koreliuoja – jų Pirsono tiesinės koreliacijos reikšmės yra statistiškai reikšmingos. Teigiami Pirsono koeficientai rodo, kad kuo ilgesnį laiką mokiniai patenkinti savimi, tuo mokinių pasiekimai geresni. Taigi apibendrinant respondentų kalbos mokėjimą kaip vieną iš mokinių grupės etnolingvistinio gyvybingumo aspektą galima teigti, kad kuo aukštesnė klasė, tuo mokiniams sunkiau mokytis lietuvių kalbos – jų pasiekimų vertinimo vidurkis žemėja. Tyrimo metu paaiškėjo, kad mokinių savijauta tiesiogiai koreliuoja su jų lietuvių kalbos vertinimo pasiekimais – kuo ilgiau respondentų savijauta geresnė, tuo mokinių pasiekimai aukštesni.

POŽIŪRIS Į LIETUVIŲ KALBĄ

Kaip minėta teorinėje dalyje [7], bendruomenės etnolingvistinio gyvybingumo lygmuo susijęs su etninės tapatybės stiprumu. Pragmatinis požiūris į kalbos vertę (3) nėra laikomas svarbiu etnolingvistinio gyvybingumo veiksmu, nes savo kalbą vertinant tik naudos požiūriu, lengvai imama tapatintis su didesnę socialinę galią turinčia kalba ir etnolingvistine bendruomene. Asmeninis santykis su kalba, kaip tapatybės dalimi, motyvacija vartoti kalbą leidžia numatyti etninės bendruomenės gyvybingumo perspektyvą.

Mokinių požiūris savo kalbinės tapatybės suvokimo ir kalbos vertinimo aspektu analizuotas remiantis respondentų šių teiginių vertinimais: 1) *Svarbu gerai kalbėti lietuviškai, kad išlaikytume lietuviškumą*; 2) *Aš didžiuojuosi lietuvių kalba, nes ji yra mano kalba*; 3) *Lietuvių kalba man nepatinka*. Pirmojo teiginio respondentų vertinimas pateiktas 4 diagramoje.

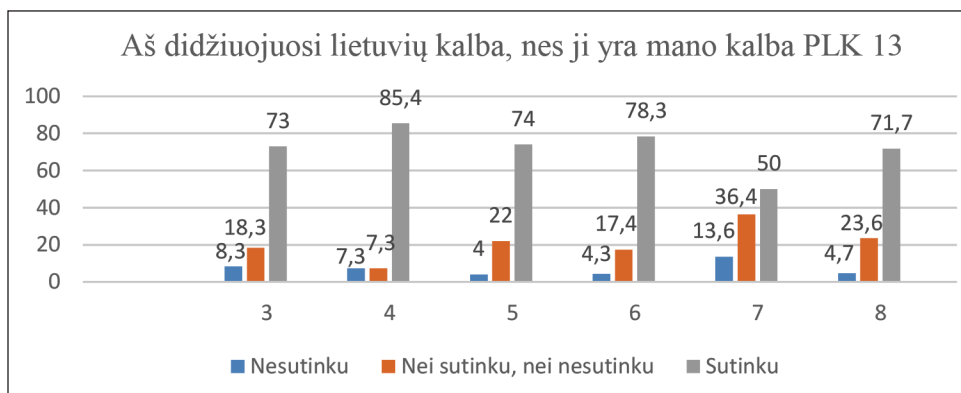
(3) Mokinių kalbinių nuostatų tyrimų duomenys rodo [16], kad kuo vyresni mokiniai, tuo mažesnė jų dalis vertina lietuvių kalbos naudingumą siekdami tolesnių mokymosi ir profesinių tikslų.

4 diagrama. Kalbos ir etninės tapatybės ryšys (proc.)

Kaip matyti iš diagramos, visose amžiaus grupėse didžioji dalis mokinių (daugiau kaip 70 proc.) nurodo kalbos ir etninės tapatybės ryšį, etninės tapatybės tvarumą sieja su kalbos stiprumu – jos vartojimu etnolingvistinėje bendruomenėje. Matyti tendencija, kad kuo vyresni mokiniai, tuo didesnė jų dalis neturi nuomonės dėl kalbos svarbos etnolingvistinės bendruomenės tapatybei (aštuntoje klasėje – net ketvirtadalis mokinių). Galima daryti prielaidą, kad dalis mokinių kalbą vertina tik kaip komunikacijos įrankį. Stingant kalbos, kaip etninės tapatybės dalies, savivokos, gimtoji kalba imama vertinti kaip bet kuri kita kalba (4).

Tiriant etnolingvistinį gyvybingumą, analizuotas emocinis respondentų santykis su lietuvių kalba kaip savo tapatybės dalimi (žr. 5 diagramą).

5 diagrama. Emocinis lietuvių kalbos vertinimas (proc.)

- (4) Kaip rodo 2013 m. atlikto tarptautinio socialinio tyrimo (ISSP) ataskaita [10, 28–29], lyginant su kitomis šalimis, Lietuvos gyventojai nėra linkę labai vertinti savo kalbos reikšmės: į klausimą *Kaip svarbu gebėti kalbėti šalies kalba?* tik 48,2 proc. Lietuvos respondentų atsakė, kad *labai svarbu*, 46,8 nurodė, kad *gana svarbu* (pavyzdžiui, palyginus su kitomis šalimis, kad *labai svarbu* gebėti kalbėti šalies kalba, nurodė 75,3 proc. Prancūzijos, 60,8 proc. Estijos, 64,1 proc. Danijos gyventojų).

Remiantis duomenimis, galima teigti, kad didžioji dalis respondentų nurodo emocinį ryšį su lietuvių kalba – ja didžiuojasi, nes laiko savo kalba. Iš visų tyrime dalyvavusių klasių respondentų imties išsiskiria septintos klasės mokinių vertinimas: didžiausia dalis respondentų (13,6 proc.) nepritaria šiam teiginiui, tik 50 proc. pritaria. Pažymėtina, kad iš visų tyrime dalyvavusių respondentų, nurodžiusių, be lietuvių kalbos, namuose kalbantys ir rusų arba lenkų kalba, arba vartojantys namuose tik rusų kalbą, – septintos klasės mokinių dalis buvo didžiausia. Tikėtina, kad ši aplinkybė turėjo įtakos santykio su lietuvių kalba, kaip savo kalba, vertinimui. Lyginant su trečios–šeštos klasių respondentais, didžiausia dalis aštuntokų (23,6 proc.) yra indiferentiški lietuvių kalbos atžvilgiu.

Siekiant nustatyti santykio su lietuvių kalba ryšį su kitais veiksniais, analizuoti mokinių atsakymai į vertinamuosius teiginius: *Aš didžiuojuosi lietuvių kalba, nes ji yra mano kalba* (PLK 13) ir *Lietuvių kalba yra sunki, man sunku gerai kalbėti ir rašyti* (PLK 11). Statistiniai duomenys rodo (Pirsono kriterijaus reikšmė $-,155^{**}$), kad šių dviejų kintamųjų koreliacija yra reikšmingai neigiama. Neigiami Pirsono koeficientai rodo, kad kuo didesnė dalis mokinių didžiuojasi lietuvių kalba, tuo mažesnė dalis respondentų mano, kad lietuvių kalba yra sunki.

Kad kalbinės nuostatos susijusios su lietuvių kalbos mokymosi rezultatais, rodo ir reikšmingai neigiama koreliacija tarp respondentų atsakymų į teiginį *Lietuvių kalba man nepatinka* (PLK 25) (5) ir nurodytų pažymių, kuriuos respondentai įprastai gauna iš lietuvių kalbos dalyko. Statistiniai duomenys rodo (Pirsono kriterijaus reikšmė $-,215^{**}$), kad šių dviejų kintamųjų koreliacija taip pat reikšmingai neigiama. Kalbinių nuostatų ir mokymosi pasiekimų ryšys nustatytas ir vyresnio amžiaus mokinių grupėse [21]. Tyrimas atskleidė, kad mokinių tapatybės savivoka, požiūris į lietuvių kalbą ir Lietuvą stipriai koreliuoja su kalbiniais gebėjimais.

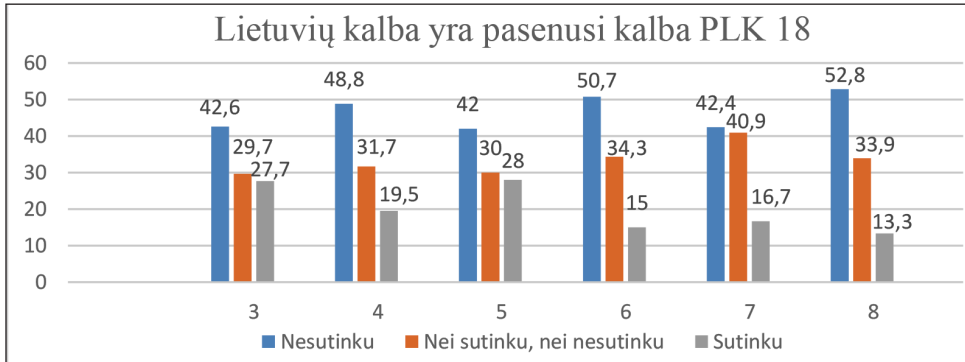
Apibendrinant duomenis galima teigti, kad didžioji dalis mokinių nurodo lietuvių kalbos ir etninės tapatybės ryšį. Dauguma mokinių teigia, kad didžiuojasi lietuvių kalba kaip savo kalba. Tyrimo metu paaiškėjo, kad respondentų požiūris į lietuvių kalbą stipriai koreliuoja su lietuvių kalbos mokėjimo pasiekimais. Tyrimo duomenys rodo tendenciją, kad kuo vyresni respondentai, tuo didesnė jų dalis neturi nuomonės dėl kalbos reikšmės etnolingvistinės bendruomenės tapatybei (nuo 7,3 proc. ketvirtose klasėse iki 26 proc. aštuntose klasėse). Galima daryti prielaidą, kad dalies respondentų, ypač besimokančių vyresnėse klasėse, etninės tapatybės savivoka ir kalbinė tapatybė yra silpna, todėl gimtoji kalba imama vertinti tik kaip komunikacijos instrumentas, kaip bet kuri kita kalba. Remdamasis skirtingų šalių etnolingvistinio gyvybingumo tyrimais, Estijos mokslininkas Martinas Ehala [7] daro išvadą, kad etnolingvistinio gyvybingumo, kaip individų gebėjimo veikti kaip savitam etniniam subjektui, lygmuo susijęs su etninės tapatybės stiprumu. Iš trijų etninės tapatybės komponentų – kognityvinio, emocinio ir vertinamojo – emocinis turi didžiausią įtaką individualiam etnolingvistiniam gyvybingumui – kuo stipresnis asmens emocinis ryšys su etnine bendruomene, tuo didesnė tikimybė, kad jis dalyvaus jos gyvenime.

KALBOS KŪRYBINĖS GALIOS

Etnolingvistinės bendruomenės gyvybingumo lygmuo priklauso nuo jos nuostatų stiprinti savo kalbinį potencialą. Siekiant išsiaiškinti mokinių požiūrį į savo gimtosios kalbos gyvybingumą, kalbos kūrybines galias, analizuoti respondentų atsakymai į vertinamuosius

(5) Neiginiu suformuluoti klausimai nėra dažni mokyklinėje praktikoje, įprastuose mokiniams klausimynuose. Būtent tokia formuluotė mokiniams pateikta norint išvengti automatiško pritarimo vertybiniam teiginiui.

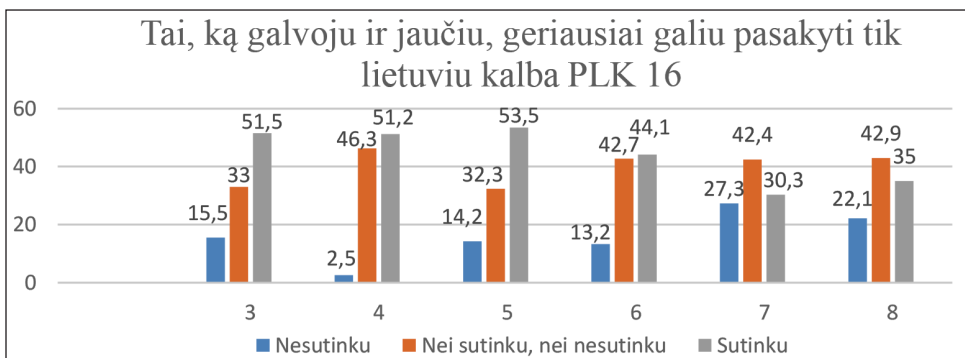
teiginius: 1) *Lietuvių kalba yra pasenusi kalba*; 2) *Tai, ką galvoju ir jaučiu, geriausiai galiu pasakyti tik lietuvių kalba*; 3) *Manau, kad reikėtų kurti daugiau naujų lietuvių kalbos žodžių*. Pirmo teiginio vertinimas pateiktas 6 diagramoje.

6 diagrama. Lietuvių kalbos vertinimas (proc.)

Kaip matyti iš 6 diagramos, 13,3–28 proc. mokinių pritaria teiginiui, kad lietuvių kalba yra pasenusi kalba, 29,7–40,9 proc. neturi aiškios nuomonės, 43–53 proc. respondentų nesutinka su šiuo teiginiu. Galima būtų daryti prielaidą, kad jaunesnių klasių mokiniai, pritariantys teiginiui, kad lietuvių kalba – pasenusi kalba (27,7 proc. trečios, 19,5 proc. ketvirtos, 28 proc. penktos klasių respondentų), galėjo neskirti sąvokų ‘pasenusi’ ir ‘seną’, įvertinant ir aplinkybę, kad mokantis lietuvių kalbos pabrėžiama, jog lietuvių kalba yra viena seniausių gyvų indoeuropiečių kalbų. Visgi vyresnių klasių respondentų atsakymai buvo netikėti. Nors daugiau nei 70 proc. mokinių teigia, kad didžiuojasi lietuvių kalba kaip savo kalba, tik pusė (kai kuriose amžiaus grupėse dar mažesnė dalis) mokinių mano, kad lietuvių kalba yra šiuolaikinė kalba.

Tyrimo metu siekta įvertinti mokinių kalbinę galią kalbos pasirinkimo aspektu, vertinant, kokia mokinių dalis lietuvių kalbai teikia pirmenybę komunikacinėse situacijose (7 diagrama).

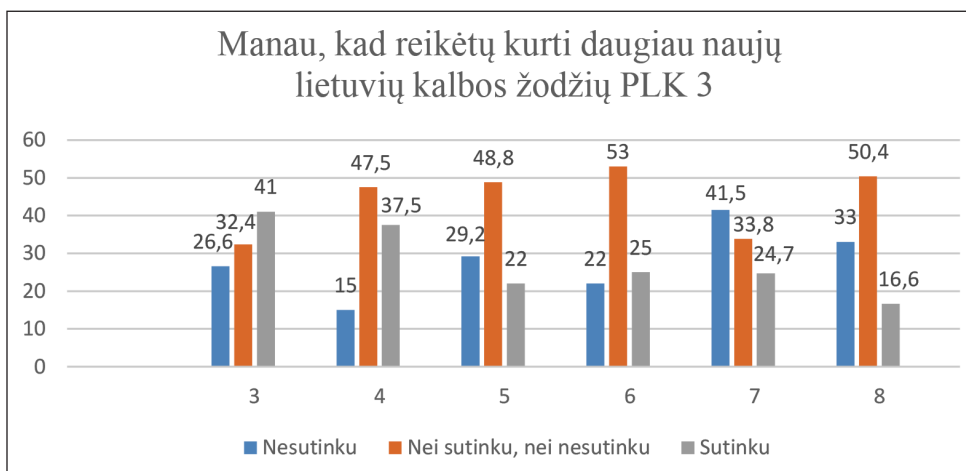
7 diagrama. Lietuvių kalbos pasirinkimas (proc.)

Tyrimo duomenys rodo aiškia tendenciją: kuo vyresni mokiniai, tuo mažesnė jų dalis pritaria teiginiui, kad geriausiai savo mintis ir jausmus gali išreikšti lietuviškai. Pritariančių šiam teiginiui respondentų dalis kinta pagal amžiaus grupes nuo 51,5 proc. trečioje iki 35 proc. aštuntoje ir 30,3 proc. septintoje klasėje (kaip jau minėta, iš visos respondentų imties septintose klasėse mokėsi didžiausia dalis mokinių, namuose, be lietuvių, kalbantys ir tautinės mažumos kalba). Tik pusė pradinių ir penktos klasių mokinių, dar mažesnė dalis besimokančių šeštose ir aštuntose klasėse lietuvių kalbą laiko geriausia kalba norint išreikšti, ką jaučia ir galvoja.

Tyrimo metu analizuotas mokinių požiūris į lietuvių kalbos galių stiprinimą (8 diagrama).

Kaip matyti iš 8 diagramos, didžiausia dalis mokinių, pritariančių teiginiui, kad reikia kurti daugiau naujų lietuviškų žodžių, yra pradinių klasių respondentai. Kuo vyresni mokiniai, tuo mažesnė jų dalis sutinka su šiuo teiginiu. Mažiausia dalis respondentų, pritariančių šiam teiginiui, – besimokantys aštuntoje klasėje. Apie pusę mokinių (išskyrus trečios ir septintos klasių) yra indiferentiški šiuo klausimu. Galima daryti prielaidą, kad mokinių sąmoningam požiūriui į lietuvių kalbos galių stiprinimą įtakos turi lietuvių kalbos mokymosi praktika: dėl prastėjančio mokinių raštingumo vis labiau susitelkiant į taisyklingos kalbos ugdymą, per mažai dėmesio skiriama pasitikėjimo savo, kaip etnolingvistinės bendruomenės narių, kalbos kūrybinėmis galiomis, sąmoningų nuostatų dėl kalbos išteklių gausinimo formavimui. Pažymėtina, kad požiūriui į lietuvių kalbos galių stiprinimą didelę įtaką turi mokinių literatūrinė (kultūrinė) patirtis. Tokią išvadą patvirtina mokinių požiūrio į teiginius: *Manau, kad reikėtų kurti daugiau naujų lietuvių kalbos žodžių* (PLK 3) ir *Mėgstu skaityti knygas* (PLK 6) reikšmingai teigiama koreliacija (Pirsono kriterijaus reikšmė, 153**).

Taigi apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad išryškėjo kelios tendencijos apie požiūrį į lietuvių kalbą ir pasirinkimą ją vartoti: tik apie pusę respondentų lietuvių kalbą vertina kaip šiuolaikinę kalbą. Silpną mokinių, kaip etnolingvistinės bendruomenės narių, kalbinę savimonę rodo mokinių požiūris į lietuvių kalbos galių stiprinimą: mažiau nei pusė respondentų pritaria, kad reikia plėsti lietuvių kalbos išteklius. Požiūriui į savo gimtosios

8 diagrama. Mokinių požiūris į lietuvių kalbos galių stiprinimą (proc.)

kalbos kūrimą didelę įtaką turi mokinių literatūrinė (kultūrinė) patirtis – tai rodo reikšmingai teigiama koreliacija tarp knygų skaitymo ir požiūrio, kad reikėtų kurti daugiau lietuvių kalbos žodžių. Kaip pažymi kiti mokslininkai [13], etnolingvistinės bendruomenės gyvybingumo stiprumas priklauso nuo bendruomenės sukaupto kapitalo ir nuo bendruomenės noro ir gebėjimo jį gausinti. Duomenys rodo, kad kuo vyresnės klasės, tuo labiau mažėja mokinių subjektyvus etnolingvistinis gyvybingumas pasitikėjimo savo kalbos kūrybinėmis galiomis, nuostatų plėsti savo kalbos išteklius, lietuvių kalbos pirmumo pasirinkimo ją vartoti aspektais.

IŠVADOS

1. Vaikų ir paauglių santykis su savo gimtąja kalba, kaip tapatybės dalimi, kalbos mokėjimas, motyvacija ją vartoti leidžia prognozuoti etninės bendruomenės gyvybingumo perspektyvą. Etnolingvistinio gyvybingumo tyrimas lietuvių mokomąja kalba mokyklų trečių–aštuntų klasių mokinių santykio su lietuvių kalba aspektais: a) kalbos vartojimo ir dominavimo, b) kalbos mokėjimo, c) požiūrio į lietuvių kalbą, d) kalbos kūrybinių galių – atskleidė ryšį tarp šių etnolingvistinio gyvybingumo kriterijų duomenų. Tyrimo duomenys rodo tendenciją, kad kuo vyresni mokiniai, tuo labiau jų, kaip etnolingvistinės grupės narių, gyvybingumas mažėja pagal visus tirtus aspektus.

2. Etnolingvistinės bendruomenės kalbos vartojimas ir jos dominavimas – vienas iš svarbiausių rodiklių, rodančių mokinių grupės etnolingvistinį gyvybingumą. Remiantis tyrimo duomenimis, pradinį klasių mokiniai mažiausiai į lietuvių kalbą įterpia užsienio kalbos žodžių. Aštuntoje klasėje respondentų, pažyminčių, kad bendraamžiai vartoja daug užsienio kalbos leksikos, yra daugiau kaip du trečdaliai. Tai rodo, kad su amžiumi vis labiau mokinių kalboje ima dominuoti užsienio (anglų) kalba. Kuo vyresni mokiniai, tuo jų motyvacija kalbėti gerai lietuviškai, jog kiti suprastų, mažėja.

3. Vertinant mokinių etnolingvistinį gyvybingumą kalbos mokėjimo aspektu, paaiškėjo, kad nuo šeštos klasės krinta mokinių mokymosi pasiekimai. Geriausiai lietuvių kalbos mokyti sekasi pradinukams ir penktos klasės mokiniams. Prie vertinimo *gerai* priartėja trečiokai ir penktokai. Tyrimo rezultatai rodo, kad mokinių požiūris į lietuvių kalbą stipriai koreliuoja su lietuvių kalbos mokymosi pasiekimais.

4. Etnolingvistinio gyvybingumo lygmuo susijęs su etninės tapatybės stiprumu. Kaip rodo duomenys, didžioji dalis mokinių (daugiau kaip 70 proc.) nurodo lietuvių kalbos ir etninės tapatybės ryšį, etninės tapatybės tvarumą sieja su kalbos stiprumu – jos vartojimu etnolingvistinėje bendruomenėje. Didžioji dalis respondentų (daugiau kaip 70 proc.) pažymi emocinį santykį su lietuvių kalba – ja didžiuojasi, nes laiko savo kalba. Nustatyta tendencija, kad kuo vyresni mokiniai, tuo didesnė jų dalis neturi nuomonės dėl kalbos svarbos etnolingvistinės bendruomenės tapatybei. Galima daryti prielaidą, kad dalies respondentų, ypač besimokančių vyresnėse klasėse, etninės tapatybės savivoka ir kalbinė tapatybė yra silpna, todėl gimtoji kalba imama vertinti kaip bet kuri kita kalba.

5. Vertinant mokinių etnolingvistinį gyvybingumą jų kalbos galių, kalbinio potencialo aspektais, išryškėjo kelios tendencijos apie mokinių požiūrį į lietuvių kalbą ir kalbos pasirinkimą ją vartoti: nors, kaip minėta, didžioji dalis mokinių nurodo emocinį ryšį su lietuvių kalba, laiko ją savo tapatybės dalimi, tik apie pusę respondentų lietuvių kalbą vertina kaip šiuolaikinę kalbą. Silpną mokinių kalbinę savimonę rodo jų požiūris į lietuvių kalbos galių stiprinimą: mažiau nei pusę respondentų pritaria, kad reikia plėsti lietuvių kalbos išteklius. Požiūriui į kalbos kūrimą didelę įtaką turi mokinių literatūrinė (kultūrinė) patirtis – tai

rodo reikšmingai teigiama koreliacija tarp knygų skaitymo ir požiūrio, kad reikėtų kurti daugiau lietuvių kalbos žodžių. Tyrimo duomenimis, su amžiumi mažėja mokinių etnolingvistinis gyvybingumas pasitikėjimo savo kalbos kūrybinėmis galiomis, nuostatų plėsti lietuvių kalbos išteklius, lietuvių kalbos pirmumo pasirinkimo ją vartoti aspektais.

Gauta 2019 12 08

Priimta 2019 12 16

Literatūra ir šaltiniai

- [1] AMARA, Muhammad. The Vitality of the Arabic Language in Israel from a Sociolinguistic Perspective. *Adalah's Newsletter*, [interaktyvus], 2006, Vol. 29, [žiūrėta 2019 11 18]. Prieiga per internetą: <https://www.adalah.org/uploads/oldfiles/newsletter/eng/oct06/ar2.pdf>.
- [2] BAKER, Colin. *Attitudes and Language*. Multilingual Matters, 1992, p. 9.
- [3] BAKŠIENĖ, Rima. Tarminio kalbėjimo savitė ir gyvybingumas: XXI a. Šakių ir Jurbarko šnektos. *Lietuvių kalba*, [interaktyvus], 2015, Nr. 9, p. 1–20, [žiūrėta 2019 11 20]. Prieiga per internetą: www.lietuviukalba.lt.
- [4] BICHANI, Sanaa. *A Study of Language Use, Language Attitudes and Identities in Two Arabic Speaking Communities in the UK*, [interaktyvus]. Department of English Language and Linguistics, PH. D., 2015, p. 1–320, [žiūrėta 2019 11 25]. Prieiga per internetą: <http://etheses.whiterose.ac.uk/10502/1/Sanaa%20Bichani%20thesis%202015.pdf>.
- [5] BOURHIS, Richard, Y.; GILES, H.; ROSENTHAL, Doreen. Notes on the construction of a “Subjective vitality questionnaire” for ethnolinguistic groups. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, [interaktyvus], 1981, Vol. 2, p. 145–155, [žiūrėta 2019 11 25]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01434632.1981.9994047>.
- [6] EHALA, Martin; NIGLAS, Katrin. Language Attitudes of Estonian Secondary School Students. *Journal of Language Identity & Education*, [interaktyvus], 2006, Vol. 5(3), p. 209–227, [žiūrėta 2019 12 01]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/255649562_Language_Attitudes_of_Estonian_Secondary_School_Students.
- [7] EHALA, Martin; YAGMUR, Kutlay. Hot and cold ethnicities: modes of ethnolinguistic vitality. *Traditional and innovative approaches to ethnolinguistic vitality*, [interaktyvus], 2010, p. 92–97, [žiūrėta 2019 11 21]. Prieiga per internetą: http://lepo.it.da.ut.ee/~ehalam/pdf/EVT_SI_JMMD.pdf.
- [8] FAZAKAS, Noémi. Linguistic Attitudes and Ideologies of the Students of the Sapientia Hungarian University of Transylvania. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, [interaktyvus], 2014, 6(3), p. 336–349, [žiūrėta 2019 11 25]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/277936141_Linguistic_Attitudes_and_Ideologies_of_the_Students_of_the_Sapientia_Hungarian_University_of_Transylvania.
- [9] GILES, Howard; BOURHIS, Richard; TAYLOR, Donald. Towards a Theory of Language in Ethnic group Relations. *Language, Ethnicity and Intergroup*, [interaktyvus], 1977, p. 306–348, [žiūrėta 2019 11 11]. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/studies-in-second-language-acquisition/article/language-ethnicity-and-intergroup-relations-howard-giles-ed-london-academic-press-1977-pp-vi-370/82D8928>.
- [10] *International Social Survey Programme ISSP 2013 – National Identity III Variable Report Documentation release*, [interaktyvus]. Köln: GESIS Leibniz Institute for the Social Sciences Unter Sachsenhausen, 2015, p. 28–29, [žiūrėta 2019 12 02]. Prieiga per internetą: https://dbk.gesis.org/dbksearch/download.asp?file=ZA5950_cdb.pdf.
- [11] YAGMUR, Kutlay; KROON, Sjaak. Objective and Subjective Data on Altai and Kazakh Ethnolinguistic Vitality in the Russian Federation Republic of Altai. *Journal of Multilingual and*

- Multicultural Development*, [interaktyvus]. Tilburg University, 2006, p. 214–258, [žiūrėta 2019 11 28]. Prieiga per internetą: <https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/803639/yagmurkroonaltaijimd.pdf>.
- [12] YING, How, Soo; ABDULLAH, Ain, Nadzimah; TAN, Helen. Teachers' perception on the vitality of the English language among primary school students. *Journal of Language and Communication*, [interaktyvus], 2018, 5(1), p. 46–62, [žiūrėta 2019 11 25]. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/user/Downloads/36-131-1-PB.pdf>.
- [13] JOHNSON, Marc; DOUCET, Paule. *A Sharper View: Evaluating the Vitality of Official Language Minority Communities* [interaktyvus]. Canada, 2006, p. 17–60, [žiūrėta 2019 11 28]. Prieiga per internetą: https://www.clo-ocol.gc.ca/sites/default/files/vitality_vitalite_e.pdf.
- [14] KARAN, Mark, E. Understanding and Forecasting Ethnolinguistic Vitality. *Traditional and innovative approaches to ethnolinguistic vitality*, [interaktyvus], 2010, p. 34–47, [žiūrėta 2019 11 21]. Prieiga per internetą: http://lepo.it.da.ut.ee/~ehalam/pdf/EVT_SI_JMMD.pdf.
- [15] NG, Sik, H.; DENG, Fei. *Language and Power*, [interaktyvus], 2017, [žiūrėta 2019 11 25]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/319306433_Language_and_Power.
- [16] PODERIENĖ, Nida; VAIČIAKAUSKIENĖ, Sonata. Lietuvių kalbos prestižas: mokinių nuostatos dėl lietuvių kalbos švietimo politikos kontekste. *Lituanistica*, [interaktyvus], 2019, T. 65, Nr. 3(117), p. 199–219, [žiūrėta 2019 12 02]. Prieiga per internetą: <https://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica>.
- [17] PLÜDDEMANN, Peter et al. *Language policy implementation and language vitality in Western Cape primary schools*, [interaktyvus]. Praesa: University of Capetown, 2004, [žiūrėta 2019 11 25]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/237117029_Language_policy_implementation_and_language_vitality_in_Western_Cape_primary_schools.
- [18] SMITHAS, Benjamin, K.; EHALA, Martin; GILES, Howard. *Vitality theory*, [interaktyvus]. Oxford Research encyclopedias, 2017, [žiūrėta 2019 11 28]. Prieiga per internetą: <https://oxfordre.com/communication/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-496>.
- [19] SOLER-CARBONELL, Josep. Tallinn, a Multilingual City in the Era of Globalization: The Challenges Facing Estonian as a Medium – Sized Language. *Urban Diversities and Language Policies in Medium – Sized Linguistic Communities*, [interaktyvus]. Multilingual Matters, 2015, p. 85–111, [žiūrėta, 2019 11 30]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/280946360_Tallinn_a_multilingual_city_in_the_era_of_globalization_the_challenges_facing_Estonian_as_a_medium-sized_language.
- [20] STANIONIS, Rolandas; KILIUVIENĖ, Dalia. Vyresniųjų klasių mokinių požiūris į anglų kaip užsienio kalbos mokymąsi tyrimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, [interaktyvus]. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2009, Nr. 1(22), p. 163–172, [žiūrėta 2019 12 03]. Prieiga per internetą: <https://vb.ku.lt/object/elaba:6089440/>.
- [21] VILKIENĖ, Loretą; VILKAITĖ-LOZDIENĖ, Laura; BRUŽAITĖ-LISECKIENĖ, Justina. *Lietuvių kalba Vilniaus lietuviškose, lenkiškose ir rusiškose gimnazijose: mokėjimo kokybė, kalbinės nuostatos ir motyvacija*, [interaktyvus]. Vilnius: VU I-kla, 2019, p. 1–84, [žiūrėta 2019 12 01]. Prieiga per internetą: <https://www.vu.lt/leidyba/knygos/e-knygos>.

NIDA PODERIENĖ, SONATA VAIČIAKAUSKIENĖ

Ethnolinguistic Vitality Through the Aspects of Pupils' Relation to Language

Summary

This article aims to analyse ethnolinguistic vitality of pupils from schools where they are taught in the Lithuanian language in terms of the Lithuanian language usage, proficiency and language assessment. The survey was aimed at assessing the following ethnolinguistic vitality indexes of the analysed group of respondents: (1) language use and domination, (2) language proficiency and motivation to learn, (3) the attitude to the Lithuanian language, and (4) creative powers of language. Ethnolinguistic vitality of different age group pupils is analysed on the basis of an empirical study on the impact of other languages on the Lithuanian language of third- and eighth-formers conducted in 2018–2019. The relevance of the study rests on the fact that ethnolinguistic vitality, as ethnic vitality of the Lithuanian linguistic community, has never been analysed before. For the first time, the article sequentially and systematically analyses ethnolinguistic vitality of a group of pupils through the aspects of the relation to language, which allows predicting perspectives of sustainability and continuity of the Lithuanians as an ethnic community.

The study data show the tendency that, according to all the aspects studied, as the pupils become older, their vitality as members of an ethnolinguistic group decreases. Moreover, a foreign (English) language is becoming more and more dominant in the pupils' language as they grow older. When assessing the pupils' ethnolinguistic vitality in terms of language proficiency, it turned out that the pupils' learning achievements decreased from the fifth form. As the data show, the majority of the pupils (more than 70 per cent) claim that they are proud of the Lithuanian language as their language, they indicate the connection between the Lithuanian language and their ethnic identity, and they relate the sustainability of the ethnic identity to the language strength – its usage in the ethnolinguistic community. However, the data also reveal the following tendency: the older the respondents are, the fewer of them have an opinion about the significance of the language to the identity of an ethnolinguistic community (from 7.3 per cent in the fourth form to 26 per cent in the eighth form). It can be assumed that a part of the respondents, especially the ones in senior forms, have weak ethnic identity self-concept and linguistic identity, and therefore the native language is being assessed only as the instrument of communication, the same as any other language. Assessment of the pupils' ethnolinguistic vitality in terms of their linguistic powers and linguistic potential revealed that only a half of the respondents assess the Lithuanian language as a modern language. Weak linguistic self-awareness of pupils is observed in their attitude towards the strengthening of the Lithuanian language powers: less than a half of the respondents agree that the Lithuanian language resources must be expanded. The study data reveal that pupils' ethnolinguistic vitality in terms of trust in the creative powers of their language, their attitudes to the expansion of the Lithuanian language resources, and giving priority to the use of the Lithuanian language decrease with age.

Keywords: ethnic identity, ethnolinguistic vitality, the Lithuanian language, linguistic attitudes, the language of schoolchildren